

Remissyttrande över betänkandet Skärpta straff för flerfaldig brottslighet (SOU 2023:1)

(Justitiedepartementets dnr Ju2023/00373)

Tingsrätten lämnar följande synpunkter med anledning av utredningens förslag.

Inledande kommentar

Inledningsvis vill tingsrätten framhålla att utredningen på ett förtjänstfullt sätt har genomfört en pedagogisk och allsidig genomlysning av påföljdssystemet och redogjort för de frågor vilka knyter nära an till den straffrättsliga hanteringen av flerfaldig brottslighet, närmare bestämt frågor om konkurrens, gradindelning och systematisk brottslighet.

De bakomliggande skälen för en skärpt syn på flerfaldig brottslighet

I direktiven framhålls att strafflagstiftningen ska ge uttryck för en sträng, tydlig och förutsebar syn på flerfaldig brottslighet och tydligt markera samhällets avståndstagande. Vidare betonas att den nuvarande ordningen kan ifrågasättas för att straffreduktionen vid flerfaldig brottslighet är alltför stor. Direktiven lyfter även den omständigheten att om systemet uppfattas så att det efter ett visst antal brott ser ut att sakna betydelse att gärningsmannen även gör sig skyldig till annan brottslighet, kan det ge intryck av att rättsordningen till sist är likgiltig inför den skada som brottsligheten medför samt att en sådan ordning riskerar att undergräva systemets trovärdighet och legitimitet.

Utredningen tar upp att ett skäl för att åstadkomma en generellt höjd repressionsnivå skulle kunna vara att brottsligheten totalt sett har ökat i samhället. I denna del framhåller utredningen att varken kriminalstatistiken eller undersökningar av utsatthet för brott talar för att så skulle vara fallet. Vidare uttalar utredningen att även om det finns belägg för att vissa typer av brottslighet har ökat i omfattning och blivit grövre pekar tvärtom tillgänglig statistik mot att brottsligheten har minskat under senare år. Utredningen lyfter även att det finns andra skäl som kan åberopas för en allmänt högre straffnivå, till exempel att acceptansen för brott i samhället har minskat. Vidare uttalas att det knappast är möjligt för utredningen att utan närmare utgångspunkter i direktiven göra en självständig bedömning av skälen för och emot en

sådan allmänt ökad repressionsnivå som kan förutses bli följden av en skärpt syn på flerfaldig brottslighet. Utredningen anser att det inte heller är möjligt att ta ställning till hur stor ökning av repressionsnivån som är motiverad. Utgångspunkten för utredningen har därför blivit att i enlighet med direktiven söka tillgodose intresset av en skärpt syn på flerfaldig brottslighet genom att tillkommande brott typiskt sett ges ökat genomslag vid straffmätningen för flerfaldig brottslighet samt att hela straffskalan utnyttjas i större omfattning. Utredningen betonar även att intresset av en skärpt syn måste i någon mån balanseras mot avsaknaden av fristående skäl för en generell repressionsökning.

Det står klart att utredningens förslag kommer att medföra en påtagligt skärpt syn på flerfaldig brottslighet. En sådan förändring bör enligt tingsrättens mening vila på en gedigen och fullödig analys. I denna del bör de bakomliggande skälen för en sådan förändring motiveras och analyseras mer ingående inför ett genomförande.

De särskilda straffskalor som gäller vid flerfaldig brottslighet höjs

När det gäller utredningens förslag om att höja de särskilda straffskalor som gäller vid flerfaldig brottslighet förefaller ändringarna vara väl i linje med såväl de senaste årens straffskaleskärpningar som för de straffskaleskärpningar som aviserats av regeringen (se Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten, Ds 2023:11). Utredningens förslag i denna del möjliggör att fler brott av berörda slag kommer att rymmas inom den gemensamma straffskalan och framstår således som ändamålsenlig i ljuset av utredningens förslag om en skärpt syn på flerfaldig brottslighet.

En ny modell för straffmätning av flerfaldig brottslighet införs

Utredningen har slagit fast att det bör införas en tydligare reglering av straffmätningen av flerfaldig brottslighet. I detta avseende har utredningen presenterat flera olika modeller för hur en sådan reglering skulle kunna utformas och har även belyst varje modells för- respektive nackdelar. Den modell som utredningen har förordat är en kombinerad modell som utgår ifrån brottslighetens samlade innebörd och verkningar med en kvotdelsbaserad lösning. Tingsrätten delar utredningens uppfattning om att den kombinerade modellen framstår som den bäst lämpade av de modeller som utredningen har presenterat.

Vad gäller frågan om hanteringen av flerfaldig bötesbrottslighet har utredningen lyft fram att den nuvarande ordningen under senare år har kritiserats inom ramen för lagstiftningsärenden. Det har bland annat ifrågasatts i vilken utsträckning bötesstraffet är ett effektivt medel mot personer som är väldigt brottsaktiva samt att det kan finnas skäl att överväga hur upprepad bötesbrottslighet ska straffmätas på ett sätt som innebär att påföljden blir strängare än böter. Utredningens förslag i denna del syftar till att öka möjligheten att döma till fängelse för flera

brott som var för sig endast skulle föranlett böter. Denna möjlighet kommer enligt utredningen till uttryck i den kombinerade modell som föreslås. Enligt tingsrätten finns det anledning att övergången mellan böter och fängelse kommer till tydligare uttryck.

Lagfästa straffmättningsstationer

Utredningen har tagit fasta på att det saknas närmare bestämmelser i brottsbalken om vilka strafflängder som kan komma i fråga mellan de yttersta tidsgränserna om 14 dagar respektive 18 år. Vidare har utredningen framfört att det finns skäl för att i lag reglera i vilka intervaller ett fängelsestraff ska dömas ut och att fängelsestraffen därmed får en i någon mån likformig grad av precision. Tingsrätten konstaterar att de föreslagna ändringarna i stort är en kodifiering av den praxis som förekommer bland domstolarna idag. I ljuset av att utredningens förslag inte innefattar någon möjlighet att göra avdrag på straffet, annat än inom ramen för straffmättningsstationerna, på grund av billighetsskäl eller vid andra liknande förhållanden ser tingsrätten emellertid framför sig att regleringen kan bli onödigt stelbent och leda till en ökning av antalet mål inom ramen för statens skadereglering.

Reglerna om åtalsunderlåtelse, förundersökningsbegränsning och direktavskrivning

Utredningen har utförligt redogjort för och analyserat reglerna om åtalsunderlåtelse, förundersökningsbegränsning och direktavskrivning samt vilka effekter utredningens straffrättsliga förslag förväntas att medföra. Tingsrätten har inga synpunkter att lämna i denna del.

Konsekvenser

Utredningen har redogjort för de konsekvenser som förslagen i betänkandet kan få i en rad avseenden.

Vad gäller de ekonomiska konsekvenserna har utredningen prognostiserat att deras förslag förväntas medföra kostnader omkring 700 miljoner kronor för Kriminalvården, 41 miljoner kronor för Åklagarmyndigheten, 17 miljoner kronor för Ekobrottsmyndigheten och 366 miljoner kronor för Polismyndigheten. Vad gäller domstolarna har utredningen framhållit att kostnaderna kommer att öka genom att det kommer att krävas mer tid för handläggning, förhandling och domskrivning beträffande de brottsmisstankar som tillkommer i berörda mål. Utredningen har påpekat att prognostiseringen av kostnadsökningen i denna del bör göras i ett bredare sammanhang, dvs. i samband med att man i övrigt bestämmer vilka medel som ska tillföras domstolarna och Kriminalvården till följd av ökade satsningar tidigare i rättskedjan. Även Kriminalvårdens möjligheter till utbyggnad och kompetensförsörjning bör närmare analyseras för att säkerställa att de skärpta straffen kan verkställas inom ramen för en human och rättssäker kriminalvård. En sådan analys kan också bidra till en bättre belysning av frågan om lämplig tidpunkt för ikraftträdande. Tingsrätten anser vidare att det är nödvändigt med en mer djupgående analys av de kostnadsökningar som

utredningens förslag förväntas att få för domstolarnas del. En sådan analys bör ske innan genomförandet av förslaget.

Vad sedan gäller förslagets konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet har utredningen bland annat framhållit att det är mycket svårt att härleda ett samband mellan å ena sidan höjda straffnivåer och, å andra sidan, minskad brottslighet eller positiva konsekvenser för det brottsförebyggande arbetet. Utredningen har framfört att det finns visst fog för antagandet att inkapaciteringseffekter kan uppstå och att det inte heller kan uteslutas att de föreslagna straffskärpningarna får en viss avskräckande effekt. Mot bakgrund av det anförda kan det enligt tingsrättens mening starkt sättas i fråga om den förväntade nyttan av förslagen är i paritet med den kostnadsökning som förslagen förväntas att medföra.

Detta remissyttrande har beslutats av lagmannen Karin Nacke. Chefsrådmännen Annika Rojas Wiberg och Helen Yngwe har deltagit i yttrandet och föredragande har varit tingsfiskalen Emil Andersson.

Karin Nacke

Emil Andersson